A nagylaki tanács

Irta Gergely Sándor

Részlet Gergely Sándor Dózsa-trilógiájának most készülő utolsó kötetéből, „A tüzes trónus"-ból.

ÉJJEL fáklyafényben is, dolgoztak a nagylaki várfal romlásain a jobbágyok s kora reggelre, a forró napban párázott s gőzben állt a szikkadó, nedves vertföld.

A kétöles magas falak meredeken rúgtak ki a vízzel telt, széles árkokra, de befelé kényelmesen lejtősödtek. A lejtő szélén, a belső vár palánkfalát védve, latorkerítés húzódott. Kétölnyi mély és két öl széles volt az árok, s alján éles vas- és fakarók erdeje vicsorgott fölfelé.

A vén várdeák, Iván, a külső várfalon állt. Mellette a tülkös várt. Nyugatra, az apátfalvi erdő felé figyeltek. Néha délre is elnéztek. Arra feküdt a falu, mögötte az erdő volt s azon túl a Maros. De a déli lejtő felől mindig bosszankodva kapta el fejét a deák. A déli kapun most is dolgoztak a jobbágyok, pedig várurék vendégfogadásra készültek. A belső várban ünnepi csönd volt s tisztaság, mert nagyságos vendégeket vártak, de a külső várfalat mégis éjjel-nappal tatarozták. S mégis: látszata se volt a nagy hajszának. A déli kapunál egyre romlott a fal. Amit két napig raktak, egy óvatlan pillanatban leomlott, hiába támasztották meg gerendákkal.

— Huszosok, istentelenek... — morogta a vén deák. — Hej, mi lészen itt, ha a rühös keresztes erré vetődik. Az egész fal leomlik előttük, mint Jerikhónál. Hej, ezek a huszosok. Hogy ette vón őket a francos nyavalya. Urunk is csak a mai napot nézi.

A nagylaki vár ura, Jaksits Péter, északmagyar tájakról telepített ide vagy száz huszos családot. Mert jó dolgos hírök volt. S igaz: a tizedük egy esztendőben több volt, mint amennyit a Maroson föl, a püspöki uradalmak jobbágyai két esztendőben adtak. Csáky Miklós püspök is azt tervelte már, hogy idehozatja a felső vidék minden eretnekét, hadd vezekeljék le hitbéli elbitangolásukat a bő dézsmával.

Az apátfalvi erdőből hirtelen lovas jött ki vágtatva és integetve. A várfalon, a deák mellett, szájához illesztette szerszámját a tülkös.

— Várj te — csitította a deák. — Hadd jelentse előbb: uraimék jönnek-e.

— Gyünnek — ordította a porfelhőben közelítő lovas. — Gyünnek má.

— Hát akkor... — intett kegyesen a mogorva ember. Aztán lefelé kiáltott. — Kapus, ereszd.

A tülök elbődült s az emelcsőshíd is csörögve ereszkedett. Erre a belsővár palánkkerítésének a kapuja is kinyílt. Három fényes öltözetű lovas ugratott ki rajta.

Átrepültek a latorkerítés fahídján és átdobogtak a leeresztett vashídon, ki az útra, az erdő felé, ahonnan már kibukkant a nagy vendég, aki hófehér lovon nyargalt, messze előzve ötven főnyi lovaskíséretét. Az útról, amerre jött, a mezőre tisztultak a nagylaki csatlósok s ő komoran, a fejét leszegve, mintha paripája fülét nézné, rohant a vár felé. S csak amikor a nagylaki urak rája köszöntötték jókívánságaikat, nézett föl elmosolyodva. Mosolyában is volt valami komorság. Fekete arca fénylett s fekete szeme szúrt... Mintha nagy, fekete kígyó ágaskodott volna fel a fehér ló nyergében s nézett volna hátborzongatóan. Aztán újra elmosolyodott vastag, fekete harcsabajsza alatt a vendég: Báthory István, a temesi gróf.

— Meggyüttem — mondta kellemes, férfias hangon. — Hát Jankó itt van-e?

— Zápolya János úr őnagysága már várja kegyelmedet — mondta az egyik úr: Werbőczy István.

— Engem? A' fene! A koronát várja má húsz esztendeje — s csak most nyujtotta kezét a déli végek rettegett ura előbb Werbőczynek, aztán Szokoly Mihálynak, Becse urának, egy alacsony, fürgeszemű, széparcú, szemes emberkének, aki sujtásos, meggypiros mentében, nadrágban és sárga csizmában Werbőczy mellett amolyan érdemesebb főszolgának látszott. A temesi gróf paroláját főhajtva fogadta, s utána azonmód hátrafaroltatta lovát, helyet adva Nagylak urának, Jaksits Péternek, akit Báthory vidám szemmel fogadott. De vissza is kapta gyorsan parolára nyujtott kezét.

— No, beste lelke! — kiáltotta. — Még mindig ilyen baromerőbe vagy? — s ráfujt megnyomorított ujjaira.

Jaksits nem felelt. El se mosolyodott. Fekete volt ő is, akárcsak Báthory s az ő szemében is volt valami szúrós. Báthory tán azért szívelte különöskép ezt az embert, mert hozzá hasonlított arcban is, lélekben is.

— Tudom má, honnan ez a bivalerőd — rázta tenyerét Báthory. — Minden embörséged a markodba szállt. Hiszen a menyecskét mán csak markolászod, mi, te szegény!

Jaksits vagy tíz esztendeje, negyedmagával, Erdélyről kiszállt latorhajtókkal keveredett csatába. Három csatlósát levágták, őt meg kiherélve hagyták a fák között. Erre a férfiatlanságára célzott Báthory, de Jaksits nem haragudott érte. Egykedvű maradt fekete szeme s hideg mosolya.

A várfalon újra megzendült a tülök. Az emelcsős híd csikorogva emelkedett fel utánuk.

— No — hördült fel Bátory. — A hadam kinnreked.

— Megparoláztuk — csudálkozott Jaksits. — Se nagyságod, se Zápolya nem jön be haddal.

— Haj — haj! Nem vót mán tennap se igaz, amire máma esküt tesz Jankó!

— Szavamat adtam én is — kiáltotta mögöttük Werbőczy.

— Az is valami? Ki bízik egy

ítélőmesterben?... Pétör, te, mit eszelt ellenem Jankó?

A palánkkapu előtt magányos, ősz öreg úr várta őket gyalogon. Egyszerű, sujtástalan fűzöld gunyában volt s csak zöld kucsmájának ágaskodó kócsagtolla s szikrázó ékköve mutatta: úr, s nagyúr a magányoskodó. Báthory feléje rikkantott:

— Adjon Isten, Telegdy István bátyám.

AZ URAK lóról szálltak s így mentek tovább. Báthory erősen bicegett. Bokáját már negyedszázada török nyíl érte. Kölyöknyi legény volt akkor Báthory s türelmetlenkedve rángatta az acélhegyet a sebből, de mert nem bírt véle, vadászkésével vágta ki azt nagy darab hússal és izomzattal együtt. Azóta ugrálva, szökkelve járt, mintha minden járókelő torkának akarna esni.

— De megrútolt éngem bátyám — kiabálta Telegdynek. — Egy küsasszony-ember megudvarlására bírt.

— István — szólt rá ijedten Telegdy. — Megin kezded? Csakhogy egymáshó térítsen benneteket az én jó Istenem, egyre ezen imádkozok.

— Egymáshó? Hát nem azér együttünk ide, hogy lássuk: ki kit hogy fej meg?

— S utána, akárcsak a rossz tehén: ki rúg elsőként a tejjel teli sajtárba? — szólalt meg derűsen Szokoly.

— Ez az igazi. Ettül tanulhat bátyám — elengedte Telegdyt és Szokolyba karolt. — De azér te se tudod jól. Mer abba a sajtár tejbe, kit máma leadna Báthory, meg Jankó, mán régen belerúgtunk...

— A nagy veszedelembe tán egymásho téríti uraimékat a nagy jó Úristen véghetetlen kegyelme — mondta dörmögőn s ájtatosan Werbőczy.

— Hé, te Miska — mondta Szokolynak Báthory, eleresztetve füle mellett az istenes szavakat. — Meg van még a rác kancád?

— Hogy' vóna? — mérgeskedett Szokoly. — Elrontotta a dógot Dózsa. A parasztveszedelemre hazagyütt Becsére az asszony.

— S kitette a szürit a kablának, mi?

— Nem a! Megtette belső lyánynak. Szeme előtt legyen. Egy szobába hál véle. Én meg, szegény árva, be se lépek hites nyoszolya-házunkba a szemérmetességtül. Igy hát új lyányt kellett nyereg alá törnöm vénségemre.

— Ej... ej te... — kacagott nagyokat Báthory s meg-megöklözte a tréfás bús, kicsi urat — Segítsek néked, he?...

A főpalota bejáratánál földigomló, fahajszín taláros ruhában Jaksits Péterné várta az urakat. Balján, ugyancsak fahajszín talárruhában tízéves kislánya s jobbján kardosan, meggyszínű mentében, kócsagtollas süvegben, tizenkét éves kisfia állt. Mindhárman mélyen bókoltak a temesvári gróf előtt, aki az asszonnyal kezet fogott s a gyerekek fejére barackot nyomott. A gyerekek elhátráltak, meghajol-

tak s egymást kézenfogva, elvonultak a folyosón.

Jaksitsné felfelé lépkedett az emeletre. Báthory mellette ugrándozott.

— Asszony-asszonyom, más fogadtatást vártam. Egy csókot, ki nem a vendégnek, hanem a férfiembernek... — játékosan kapta szája elé a kezét. — Haj, Uramisten, verébül az ereszen.

— Nem sajnálja uram az uraktól — mosolygott Jaksitsné. — Tudja ő: jut néki is s marad másnak is.

— Csak tán nem? — nevetett. — Ej, ej... átállok a huszosok hitére. Hallom: a huszosok egyre csak csókolóznak.

— Biz'a — mondta Szokoly, — Werbőczy uram már régen huszos vóna, de őt éppen a csókolózás riasztja.

— A beste jebuzeusát a vén sátánnak. Tán ü szoktatta el Jankót is az asszonynéptől? — — fölértek az emeletre, ott körülnézett s mint akit váratlan megszúrtak, elbődült. — Hé, Jankó küsasszony, hun vagy?

— István... öcsém... csöndesedj mán... Node ejjen vaddisznót — sopánkodott Telegdy.

Lassan, szótlanul lépkedett a vendégsereg a folyosó vöröstéglás padlóján. Elül Báthory ment Jaksitsnéval, aki az álláig se ért az elkomorodott úrnak. Amikor a folyosó végén strázsáló, talpig fekete bőrbe öltözött csatlósok elé értek, Báthory felmordult:

— Küsasszonyodat őrzöd? — belerúgott az ajtóba s bekiáltott a szobába — Hun vagy hé?

Nagy, teremszerű szoba mélyén, párnázott karosszékben mozdulatlanul ült Zápolya János. De felpattant frissen, amikor a látogatók mögött bezárult az ajtó. Meggyszín, rövid dolmány volt rajta, hódprémmel szegve. Drágakövekkel kivert aranyfonatos kardszíján aranymarkolatú, hosszú olasz tőr lógott. Karcsún, felmagasodva, tödetlen fővel várt. Vörösesszőke haja hátraomlott a vállára s keskeny, magas homloka alatt mélyen ülő világos szeme derűsen, hódoltatón nézett. Tejfehér, ápolt kezét a közeledő Báthory felé nyújtotta, de tejpiros arca fejedelmien hűvös maradt s csak vékony ajkait húzta mosolyra.

— Jóra fordul sorsunk Uram — kezdte szokatlanul vékony, gyengécske hangon. — Áldom Úristenünket, aki megengedte, hogy értésére adhassuk egymásnak jókívánságainkat.

— Hun vannak azok még? — morogta Báthory. — Azok a jókívánságok?

AZ ASZTALON hideg sültek s sódarok halma várta az éheseket. A bor csőrös, nagy ezüstvedrekben állt. Köröttük hatalmas ezüstkupák ásítottak. Az asztal éléről a szerszolgák elhúzták a trónusformájú karosszéket s helyére mélyölű, bársonnyal bélelt alkalmatosságot állítottak. Ide a háziasszony ült. Jobbrabalra tőle Báthory meg Zápolya telepedtek le.

A szolgák kitakarodtak s az urak falatozni kezdtek. Báthory megvárta, amíg Zápolya már szelt a sódarból s csak akkor vá-

gott magának is. Mindig csak abból a húsból, kenyérből evett, amiből Zápolya s telt kupájából Jaksits Péter szopott előbb egyet.

— Jó ház ez — mondta végül s kezét fehér asztali kendőjébe törülve jelezte, hogy befejezte az étkezést. — Jó, mer nem érezni semmibe Hedvig hercegasszony konyhájának a büzit.

Országszerte suttogták, hogy Hedvig tescheni hercegasszonynak, Zápolya János anyjának a konyhájáról származó kotyvalékoktól már sokan a másvilágra költöztek. Az asztal körül ülők most halálsápadtan néztek a veszett temesi grófra. Csak Zápolya mosolygott rendületlenül.

— Tele mán a bendő? — szólt rá Báthory. — Hadd hallom akkor, mennyiér méred ország bőrit?

Jaksitsné felállt, biccentett az urak felé és halkan, sietőn kiment a teremből.

Felemelkedett Telegdy István s elpanaszolta, hogy a keresztesek karóba verik a nemes urakat, meggyalázzák a nemesasszonyokat s hajadon lányaikat s főlatruk, Dózsa György, háromszáznál több szűzet hurcoltatott magához Ceglédre.

— Idefigyeljék, bátyám! — akasztotta meg a szóáradatot Báthory. — Werbőczy úr kolozsvári deákjai mán hetek óta papírra vetik, mennyi minden gonoszságot követnek majd el a keresztesek. Majd. Ezek az eszelések meg úgy kerülnek a históriába, mintha valók volnának. De nékem ne sorolja. Nem köll éngem uszítani. Elég nékem az is, hogy emberszámba merték magukat számítani a rühesek.

— Rákopogott az asztalra. — Másról van szó. Csanád alatt négyezeres lovashadam áll. A fele vértes. Ki fizeti a kötséget? Hónapra várom Csanádra temesvári lovashadam felit: nyolcszáz jó vitézemet. Uradalmaimból meg még ötszáz jön. Ki fizeti ezt? — hirtelen éktelen dühbe jött, felugrott és úgy ordította. — Ne uszítsanak éngem! Azt mondják meg: ki fizet? Mer még olyan Báthory nem élt, aki ingyen kihúzta volna a tokból a szablyát. Még ha maga Szűz Mária szállna le hozzám, akkor se! Ingyen? Én? — nagyot rántott a vállán s hirtelen, mint ahogy dühbe gurult, elcsöndesedett, visszaült a helyére és megkérdezte: — Mit fizettek? Hadd hallom.

Werbőczy állt fel. Bajszához nyúlt, aztán hirtelen leejtette a kezét, duzzadt szempilláit is leengedte s olyan lett ez a póznamagas, aprófejű úr, mint egy bánatos agár.

— Temesvári gróf urunk elfelejti... az a... elfelejti,,, nem ám az itt a kérdés, mi lesz, ha a keresztesek beömlenek Erdélybe... az a... hanem: mi lesz, ha megveszik Temesvárát?

— Temesvárát? — csudálkozott Báthory. — Ki venné meg?

— Dózsa.

— Temesvárát? — hűlt el a vérmes ember. — Hogy kerül Temesvár alá a lator lófő?

— Át a Maroson. De előbb átgázol Csanádon.

— Hijnye az istenedet — rúgta ki a széket maga alól Báthory. — Te... te egyszálbél! — ordí-

totta s fekete képe elsötétült a vértolulástól. — Nékem mondtad? Nékem? Hogy éngem koszos jobbágy így megrútol? — Te... — hápogott és két kezét rázta Werbőczy felé.

TELEGDY csittítgatni kezdte a felindult urat. Az elrúgott széket Szokoly hozta vissza. Báthory újra leült és Telegdy mellette maradva rákezdte:

— Ország gondját tervelve, mindenben előre gondoljunk. Budán, szabadjára engedvén a jobbágyot, nagyot vétkeztek. Én voltam az egyetlen, aki a bulla ellen szóltam. De ez má elmúlt. Most a jövendőt nézzük. A jó hadivezér számol: itt ha baj ér... emitt hozom helyre. Ha Csanádnál baj leszen...

— Elborzasztó — fújt Báthory. — Bátyám, elborzasztó: így áll hadba s alám, latolgatva, hogy tán erőt is vehetne rajtunk a koszos jobbágy? Inkább fussék, fussék. Menjék az oláj vajdához követségbe, ahová küldte a felség.

— Én? Jobbágy elől? És ha ott veszek el... — tört ki az indulat az öreg emberen.

— Hát károgja mán ki, mit akar?

Telegdy elvörösödött és sértődötten leült. Erre újra Werbőczy kezdett beszélni:

— Ha úgy fordulna... az a... ha Csanád alatt erőt vesz az úron Dózsa, akár Temesvár, akár Kolozsvár alá, akadék nélkül eljut. Zápolya hada akkor rája esik és kiirtja egy szálig. Az a... Ezért gyüjti és szaporítja még ma is a hadat Zápolya úr. De kérdi a nagyságos vajda úr: ki fizeti a költségeit? Bár telik néki erre is. Az a... Negyedország uralja mán. Dehát az ő principiuma: ingyen semmit. Az a... No ki fizet?... Az a... — körülnézett s leereszkedett a székére.

Kis csönd után Szokoly állt

— Csanád alatt szép a had és leszen még szebb és erősb is — kezdte a kis úr mosolygón, mintha mesét mondana. — Ez a szép had a déli végeket védi, ahol Zápolya úr állt föl. Úgy gondolja Zápolya úr, hogy a szép csanádi tábor, mielőtt átgázolna rajta Dózsa, sokezer keresztest a másvilágra küld. Az a... — biccentett Werbőczy felé. — Így aztán a déli végekre már erőtvesztve ér a jobbágy, akivel Zápolya úr könnyen végezne. A csanádiak halála árán. De ítélőmester uram — a kis úr Werbőczyre nevetett, — úgy is történhetik ám, hogy a csanádi had félrevonul, szabadon hagyván a marosi gázlókat akadék nélkül engedvén délnek ömleni a keresztesek. Mi lészen akkor? Akkor Zápolya szép hada a keresztesek bocskora alatt leheli ki páráját s a vajda úr őnagysága a megáhított budai trónszék helyett ölnyire a föld alatt rágódhatik azon: miként kellett vóna Nagylakon szert kötni? — rámosolygott az asztal körül ülőkre s leült.

— Jó van, Miska — mondta Báthory. — Ez itt a fő, mit fizetnek, ha mink lezárjuk a marosi kaput?

— Nem a. Az itt a kérdés: mit fizetnek, ha mink nem nyitjuk ki a marosi kaput, — mondta a kis ember s lábujjra állva nézte az arcokat.

Most már egymáshoz békéltek az urak. Werbőczy felszabadultan sóhajtott.

— Kezdhetjük! — mondta. — Elsőbbnek: ország nádora leszen Zápolya János.

— Bánja az Isten — vélekedett Báthory s a többiek is felvidultak a kedvek síma fordulásán.

— Másodszor — parancsolta Werbőczy, — Erdély vajdája: Werbőczy István.

— Ott egye a fene — morogta a temesi úr s utána mosolyogva hozzámondta. — Az a...

Werbőczy komor maradt a nevetők közt és tovább folytatta:

— Harmadszor: király urunk s fia Lajos úr, ki gyenge, s kóros, ha elhaláloznak...

— Majd kűttök néki fűvet Teschenből — dünnyögte Báthory.

— De míg élteti őt a felséges Úristen, ország tanácsa legyen mellettek. Ennek a feje leszen Zápolya, kinek képét Werbőczy, Telegdy, Báthory s Perényi úr egyformán viselik.

— A köcséggről károgj — intette Báthory.

— Minden nemes úr, ki kereszteshadba állt, jószágvesztésre ítéltessék.

— Ámen — türelmetlenkedett a temesi gróf.

— Biharban, Szatmáron, Ugocsán, Beregben, Szabolcsban s túl a Dunán s Bácsban teméntelen birtok vár új gazdára.

— Vegyétek no, megmondtam a magyar nemesurak táborának má — szólt közbe Báthory s nehézkesen felállt, körbemutatva fekete arcát és szúrós, kegyetlen tekintetét, aztán rákezdte: — Nem kell nékem országtanácsa, főtisztesség. Legyen nádor Zápolya. Küldheti a füves nénőket a királyfi mellé. Nem kell keresztes nemesek birtoka se. De csanádi kiállásomér... nékem s a csanádi püspöknek, Csáky Miklósnak... móringólják a brandenburgi lator gróf valamennyi birtokát.

Telegdy szörnyűlködve csapta össze két kezét. Werbőczy roszszalóan csóválta fejét. Szokoly, Báthory mellett előregörbülve lesett rájuk, mint egy kandur. Még dorombolt is... s közben Zápolyát figyelte, aki hidegen, köves arccal s szemmel ült a helyén.

— Király úrunk unokaöccse... — kezdte tétován Telegdy, — a brandenburgi. Vád alá venni őt, hogy keresztesekkel cimborál... főbenjáró.

— Vádolja az Isten! — morogta Báthory.

— Dehát akkor mér akarsz konfiskálni? — kiáltotta kétségbeesetten Telegdy.

— Menjék vissza pereputtyához ez a német lator. Corvin Mátyás királyunk szent s úri jószágába ne üljék német. Se németbe ojtott rác. De én: igen.

ZÁPOLYA hideg kék szeme megvillant, szájaszéle megrándult s arca kegyetlen ónossá lett. Bosnyák úr volt a nagyapja s apja is csak törte a magyar nyelvet. Anyja, tescheni Hedvig

német volt s a gyerek Jánost a zöme azzal a parolával jelölte a trónra, hogy: „ezentúl színmagyar királya legyék a magyarnak..."

— A brandenburgi őrgróf jószágairól ne essék szó — mondta most halkan s vékonyan Zápolya.

— Miért? — kérdezte Báthory.

— Mer én így akarom.

— Igen? No nézd csak... Mer te akarod? Mer a küsasszony megáhította? Mer a küsasszony csak ilyen uradalmakkal várandós?... Nohát, ebbül pedig nem eszöl — felállt. — Miska, gyerünk — megfordult s ugrálva ment az ajtó felé.

— István... öcsém — szólt utána Telegdy.

Báthory megfordult s Zápolyát nézte. Azt várta, tán visszahívja ez a kórságos képű siheder. Tán alkudozásba kezd. De nem! Feléje se nézett ez a felfuvalkodott asszonyos senki. Egyetlen szempillantással átlátta, hogy ez a betegpofájú, cifraruhás legényasszony megszégyeníteni, megalázni hívta őt Nagylakra. Szorultságát akarta kihasználni s tetézve fizetni azt a sok bosszantást, amivel az utóbbi esztendőkben illette... Ez a senki, ez a kölyök meri ezt? Vele?

Megdühödött. Úgy érezte: megfagy a szíve s a nyelve. Akadozva mondta:

— Jaksits uram, Telegdy uram! Urak! Csanád alatt a seregünk. Első nagyja, király urunk parancsára, én vagyok... En most meghagyom kegyelmeteknek: azonmód táborba szállnak. Ha estére nem lelem kegyelmeteket dandáraik élén, vasba tétetem mindkettőjüket.

— István, ne menj még — könyörgött Telegdy. — Ülj le, te is engedsz... ü is — s esdeklőn nézett Zápolya felé.

Báthory várt. Komor szemét újra Zápolyára vetette. De az erdélyi vajda fennsőbbségesen, lenézően mosolygott. A gróf megfordult s csizmájával megrúgta az ajtót. Az asztal mellől felugrott Szokoly s a halálos dühben kifelé csörtető ember után sietett. S utána totyogott Telegdy is. A folyosó végén érte utól őket. A lépcsőfokon állt a két úr és Jaksitnéval beszélgettek.

— A francos nyavalya marja ennek a küsasszony vajdának a nyelvét. A nyelvét elsőbben — mondta Báthory. — Azér jön annyi gonoszság a szájára.

— A szó a szívből indul ki — nevetett Jaksitsné. — Annak meg mi köze a nyavalyához?

— Aj... haj... van asszonyám, van — mosolygott Szokoly, kihajolt az ablakon s lekiáltott: — Vince... hé, Vince... Hallod-e, hijd csak Vince fődeák uramat.

— Egenis — felelte lenn egy ácsorgó fegyveres.

Lefelé ballagtak a lépcsőn. Telegdy Báthoryba akaszkodott.

— István... öcsém... gyere vissza... — kérte.

— Nyughassék bátyám — rázta le magáról az öreget. Aztán, mint akinek tréfás ötlete támadt, elnevette magát s szelíden szólt: — István bátyám, lovaslegényt küldjék Budára. Nádor uram írásba ha adja parancsát, hogy

mennyek rá és veressem karóba ezt a francos dögöt... Isten engem úgy segéljen... azonmód megteszem. De írást küldjék róla.

Telegdy halálraváltan hökkent hátra, aztán lehajtott fejjel maradt el tőlük a lépcsőn...

— Ide, ide! — hallotta most Szokoly kiáltozását. — Hé, Vince, ide... — A kapu felől deákruhás, kövérkés ember jött, kissé kacsázó járással. — Asszonyám, ez tudós, derék orvos, lyánykerítő, ország-világ dolgában jártas, pénzváltó boltokban, históriákban olyan otthon van... oda nem adnám egy hordó aranyér. Egy bécsi pénzváltó deákja vót. Kóbor latrok, martalócok rabjaként került Bácsba, onnan kereket oldott s egyenest hozzám. Hé, Vince, világosítsd meg asszonyámat, mér lakozhatik a francos nyavalya Jankó vajda nyelvén...

A hallgatózó öregember úgy megrémült a szemérmetlen kiáltozástól, hogy felsietett a lépcsőn s fulladtan ment vissza a tanácshoz.

— Fösvény, harácsos eb Báthory! — kiáltotta Jaksitsnak Werbőczy. — Néki ország rendei s becsületi semmi. E'mmég megnyitja a marosi kaput a jobbágylatroknak.

— Báthory? Soha! — mondta Telegdy fáradtan s két kezébe temetve arcát, könyökölt az asztalra.

Jaksits Péter hangosan nevetett. Olyan szokatlan volt ennek a komor embernek a hangos derűje, hogy valamennyien feléje fordultak.

— E' jjó vót, János — mondta Zápolyának, aki atyai nagyapja után atyafia volt. — Jó bizony. — Újra nagyot kacagott. — Nekimegy Báthory a parasztnak, akár fizetik a köccséget, akár nem. Mer úr nem enged koszos jobbágynak. Nem hát.

— Nana — figyelmeztetett Werbőczy. — Itt ez a Szokoly.

— Néki Báthory a mestere — vélte Telegdy.

— Csak csúfot ne tegyen rajta. Sokfelé vigyorint ez a kis úr.

— Annyira fájna ez kegyelmeteknek? — kérdezte szomorkásan az öreg ember.

— Fájna — kapta el a kérdést Zápolya. — Nekünk ország rendeinek sorsa: a magunk élete. De előbb ezt a veszett temesi urat térdre kell szorítani. Mer amíg nem térdel, addig nincs egyesség.

— Amire ez letérdel, ország rendei is ravatalon fekszenek. Hej, öcsém...

— Nem vagyunk öcsém — kapta fel állát Zápolya. — Erdély vajdája vagyunk.

Az öreg ember megnémult, elvörösödött. S Jaksits is fakón állt.

— Bátyám — mondta nagysokára Telegdynek, — Csanád alá vár seregnagy urunk, Báthory úr.

Elmentek, rá se nézve a visszamaradó erdélyi vajdára és ítélőbírájára.

Werbőczy derűsen ment a terem végébe. Ott medvebőrrel leterített lócán rézveretes bőrtáskája hevert. Leveleket szedett ki belőle.

— Készen az írások. Nagyságod meghiteltetésére várnak — mondta Zápolyának.

— Olvasd bátyám, hallgatjuk... — suttogta fáradtan a vajda. — Törődöttek vagyunk — nyögte hátratámaszkodva. — De temesvári gróf urunk most a másik lábán is sántít dühében. Ez volt az első leckéje.

— Fölséges volt — bólintott Werbőczy és olvasni kezdte a leveleket.

A HÉT erdélyi szász város valamennyiének azonos írást szerkesztett Werbőczy. Zápolya ígéretet tett bennük a szász polgároknak, ha elmúlik az országról a keresztes vész, nemcsak megerősíti valamennyi kiváltságukat, hanem meg is szaporítja azokat, nékik juttatván a Mezőséget is. A mezőségi magyar urak majd más tájakon szereznek maguknak csere uradalmakat. Nagyon számít tehát hűségükre kisuruk: Erdély vajdája, a ki nemsokára Isten segítségével nagyuruk: királyuk lészen. De ő nemcsak parancsolójuk, hanem vértestvérük is. Bármekkorára emelte is az Isten kegye, ő német hívségében soha meg nem tántorodott. S hívséges, kötelességtudó németként mondja: nehogy azt higyjék a szász városok, hogy avval a két páncélos, talpas puskás századaljával, akit az aldunai táborba küldtek, eleget tettek adójuknak. Ez a kis had csak felpénz arra a még mindig küldendő másik tíz talpas, vasas, nyilas és puskás századra, kit két héten belül útnak indítsanak a lugosi gyülekezőre. Pénzt most ne küldjenek. Elég, ha német hűséggel melléje és alája állanak. S ne felejtsék: az idő Zápolyának érik és félelmetesen azoknak, akik Zápolya János ellen cselekesznek.

Egyenként olvastatta fel a hét levelet Zápolya és csak azután nyomta rájuk arany pecsétnyomóját, amelyet külön kis tokban hordott s amelyben illatosított fekete pecsétviasz volt.

Amikor végeztek a levekkel, kopogtak az ajtón. A csatlós Thurzó István grófot jelentette.

A gróf mosolyogva jött be. Amikor lekezeltek, Werbőczy végignézte.

— Mintha háztűznézőbe készülne.

A gróf sarkatlan deákcsizmát, meg sujtástalan fekete deákruhát hordott. De a posztó selymes és omló volt és csizmája is lehelletvékony, sötétzöld, bőrből készült.

Thurzó felvett az asztalról egy pergamentekercset és olvasni kezdte.

— Páratlan levél. Históriába való — mondta végül. — Király írja és nem kér pénzt.

— Hadd gyüljék náluk. Jobb a sokba markolni — somolygott Werbőczy.

Készen volt a székelyek kapitányához, Barla bácsi Lénártnak és Tornay Jánosnak Zápolya erdélyi hadnagyának írt parancsa is. Kétszáz szász talpast és ugyanannyi székely lovast rendelt Zápolya az arany- és sóbányák őrzésére, mert nagyon elbitangosodott a bányanép. Ha ki közülök a kereszt alá igyekszik: üssék karóba, ha ki már

kereket oldott, egész házatáját, porontyostól nyársra. Több sót és több aranyat vár a bányáktól Thurzó gróf. A bányatisztek felelnek érte, ha a kívánság csak kívánság maradna. Ezért: a bányákba ezentúl csak egynyelvűek dolgozzanak. Ahol magyarok fejtik az aranyat s vágják a sót, oda szász talpasok kerüljenek strázsára, ha hol oláj szállt a föld alá, oda székelyt állítson Tornay uram.

— Bene — hagyta jóvá a rendelkezéseket Thurzó

Most Thurzón volt a sor beszámolni az útjáról.

— Pestről jövet találkozásom volt Dózsa Gergellyel — kezdte.

— Nagyon elfáradtam — intette Zápolya.

A gróf elhallgatott, Werbőczy lábujjhegyen járt-kélt. Elrakta a leveleket, lesimította elráncosodott dolmányát, felkötötte kardját, elbúcsúzott az uraktól s hamarosan felhangzott hintajának távozó robaja.

Zápolya beszólította Thurzóval az egyik ajtónállót, akit az öltöztető apródjáért futtatott. Levetkőztette magát s sápadtan, fekete karikákkal a szeme alatt tűrte a szolga serénykedését. Amire ledőlt a medvebőrös fekhelyre, didergett, a foga vacogott s a szeme fehérje ki-kifordult.

Jaksitsné, vendégei kívánságát jöve tudakolni, rémüldözve nézte. De Zápolya már ájult volt s összeszorított fogai közül hab vert ki. Thurzó kézjelekkel hívta maga után a folyosóra az asszonyt.

— Nyavalyatörős — mondta. — Francos király után nyavalyatörős királyunk leszen.

— Ő lesz a király? — csudálkozott a kis fekete asszony. — Hát az a szegény gyerekecske, Lajoska, Budán?

— Nem éri meg a pünköstöt. Tegnapelőtt reggel jöttem el Budáról, akkor is a nyavalya törte őt is. Igazsága van a kereszteseknek: a romlott állapotú ország csak úgy egészségesedik, ha eltakarítunk belőle s elsőbb felőle, minden lomot.

Az asszony nagy, mandulavágású fekete szeme rálobbant a deákos-ruhába öltözött gróf gömbölyű képére.

— Kegyelmed — suttogta, — kegyelmed annyit s olyan régen fárad, hogy világra segítse a keresztesek hadbaállását s hadivezéreket is nevelt nékik, most egy ilyennel fogódzik? — S a terem felé biccentett s undorodva rázkódott össze. — Ez a nyavalyás, odabe, akárcsak a húga: Borbála, ki, hallom, mán kislány korába megmetszette sok csatlósuk s deákuk karját s vért szopott... ez a János még vérbe fog fürdőzni. S most egy ilyennel fogódzik? — kérdezte újra.

Thurzó nem felelt. Kihajolt az ablakon. Az udvar végiben jobbágyok dolgoztak egy épülő ház körül. A gróf csudálkozva fordult hátra.

— Vész idején építtetni? Egy-két hét mulva ezt a várat is földig rombolják a keresztesek.

— Az én váramat nem bántja Turkevey Ambrus népe — mondta fensőbbségesen az asszony.

— De nemcsak Ambrus jár a

haddal. Vannak s járnak s nagyon is az élén, veszett farkasok. Van ott egy Balogh Gábriel nevezetű... — lehajolt, mélyen s az asszony kezét zekéje gallérja alá, a tarkójához tolta. — Asszony-asszonyom, tapintsa... itt — s baljával a mutatott helyre vonta az asszony kezét. — Tapintsa... ott, ott, — s még lejjebb... a hátamon. Hegek. Balogh Gábriel veretett meg. Majdhogy meg nem haltam.

Az asszony érdeklődve tapogatózott s kukucskált le a gróf hátára s látta is a karcsú férfitesten a vöröslő csíkokat.

— Kegyelmedet?... Megverette? Istentelen lator — suttogta és sajnálkozva simogatta a férfi tüzelő hátát. — Elrémisztő. Ezt... ezt az elvetemedettet, ki kell gyomlálni onnan.

— Úgy-úgy — mondta Thurzó és lassan kiegyenesedett. — Katika — kezdte elváltozott, fölgerjedt hangon. — A te áldott kezed szegény hátamon... elfelejtette vélem a kínokat.

Jaksitsné kissé duzzadt ajkai enyhén mosolyba húzódtak.

— Beteget vigasztalt tenyerem és semmi mást — mondta, s magára hagyta Thurzót.

*

Harangszó harsant. Zápolya így rendelte magához hiveit.

— Nono, Jankó kisasszony — mormogta maga elé a gróf s barna arca bíborvörösre gyúlt, — Jankó cézár, erről majd leszoktatlak.

Átment az ebédlőházba. A kereveten, a belépő elől, a szétterpesztett lábbal álló Zápolyától elfödve, Jaksitsné ült s hangosan, pukkadozón nevetett. Zápolya is jókedvű volt. A déli megrokkanás nyomtalanul elszállt róla.

— Törcsvárát kínáltam egyetlen éccakáért — kiáltotta Thurzó felé. — S nem kell.

— Törcsvára tán igen, csak nagyságod nem.

Jaksitsné nagyot kacagott a gróf durcás-éles válaszán, átült a trónszerű székbe, maga alá húzta a két lábát s onnan kacsintgatott a két férfira.

Zápolya kiszólt a strázsához: — Küldjék Andorássy Gyula, meg Csiz Máté hadnagy urakat.

— Gondold meg, asszonyám. De gyorsan — fordult újra az asszonyhoz, — Törcsvárába valóságos Itáliát hozott eszelős gazdája. Királyi ajándék.

— Királyi ajándék volna, ha ingyen osztaná felséged — mondta a titulust gúnyosan megnyomva az asszony.

— Ingyen sose. Csak hivségért. S asszonyám hivünk. Szolgálna nékünk, tudom.

— Érdemesb asszonynak juttassa Törcsvárát s ne is ily vénnek, aki má egyre csak istenével társalkodna.

— Ejjen ájtatos vénasszonyra áhitoztunk mindég... S nézzed csak ezt a grófot, — Thurzó felé csippentett aranypillás szeme. — Mejj bőszen rontana ránk legkedvesebb hivünk.

— Rám?... El nem hihetem.

Abbahagyták a tréfát, mert a szerszolgák két nagy ezüstkaros gyertyatartót hoztak. Két, rőfnyi

magas, karvastag gyertya lobogott mindegyikben. Letették a világot az asztalra s vártak.

— Jöhetnek hadnagy uraimék.

A SZOLGÁK úgy fordultak, mintha két kezük a combjukhoz ragadt volna s úgy léptek kifelé nesztelenül vastag nemezcsizmájukban, mintha nyársat nyeltek volna. Fekete posztóruha volt rajtuk, de zekéjük mellén és hátán széles sárga sávok voltak. Erre a sárga-fekete keveredésre hímezték sárgán és feketén a Zápolya-címert: a hármashalom tetején ágaskodó, üvöltő farkast.

Bejött a két, fekete bőrpáncélos hadnagy. Csiz Máté oldalán térden alul érő tőr lógott. Andorássy Gyulán a könnyű székelylovasság görbe szablyája volt.

Csiz Máté vastag, barnásszőke bajsza hosszan esett előre, le, hatalmas álla mellett, a nyakára.

Thurzó felugrott láttára. Nála is lakott hetekig ez a Zápolya-szolga. Teschenben, Hedvig hercegasszony nemcsak titkos füvek használatára oktatgatott vájákosnénőket, de itáliai tőrvívókat is tartott, akik tudós orvosoknál is jobban értették, hol és hogyan lehet egyetlen szúrással, metszéssel örökre elnyomni a kiszemelt áldozat földi mécsesét.

Csiz Máté a tescheni iskola legjobb deákja volt. Thurzó szolgálatában három ember világát fújta el... Ő is megismerte a grófot és feléje küldte sárgás hiúzszemének szolgai alázatát.

— Üljék le Andorássy uram s igyék meg velünk egy kupa bort — mondta kegyesen Zápolya.

Amikor leült a sűrű sötétbajszú, szakállú, sárgásarcú nemesúr, előbb az ölébe emelte szablyáját, s csak azután itta ki a borát. Zápolya csak kortyolt. Jaksitsné egyre a szolgaként állva maradt Csiz Máté szörnyűséges vad arcát nézte.

— Még egyet? — kérdezte Andorássyt Zápolya s a csőrös vödör után nyúlt.

— Sose fáradjék nagyságod — mondta szolgálatkészen a kisfejű úr s hosszú karjaival magához ölelvén, a szájához emelte a vedret, amely lassan felkerült, felfordult a kisúr apró szőrökkel benőtt fejéhez. Aztán leállította az üres edényt az asztalra s köhintve mondta: — Hallom, nagyságos uram.

— Még ma este vissza, az Aldunához indulunk. De kegyelmed északra megy.

— Igenis. Amiként már megtanácskoztuk.

— Amiként már megoktattam — leckéztete Zápolya.

— Igenis. Alhadnagyaimmal is megtanácskoztam már.

— Nemesurakkal, bandériumokkal minden találkozót elkerül. Sérelem ne essék ajándékunkban, kit Dózsa Gergely úrnak juttatunk.

— Háromszáz válogatott vitéz székely lovast.

— S kegyelmed, felettébb vitéz szentkirályi...

— S csikszeredai...

— Andorássy Gyula úr...

— Hallom — mondta a nemesúr és borpárás szeme várakozóan verdesett.

— ...vetekedjék hivségben Dózsa Gergely valamennyi alhad-

nagyával. Érdemelje ki a kegyet, hogy lovasainkat kegyelmed alatt küldje a brandenburgi német lator uradalmainak a meghódoltatására. Lippa, Arad, Világos, Solymos, Borosjenő...

— Déva, Hunyad... — sorolta tovább Andorássy.

— Dévára s Hunyadra ne legyék gondja — intette Zápolya. Sápadt, keskeny homlokán hirtelen veres foltok gyültek.

— Értem — a nemesúr elfordította a fejét, mert nem bírta a vajda tekintetének hideg kék fényét. — Értem. Kanváró szűzlyányként farolok Dózsa úréknak. Értem. De tán Dózsa György úr belémhabarodik, mondván: Andorássy a székelyekkel maradjék a törzshadnál, a brandenburgiakra meg mást menesztenek. Mi lészen akkor?

— Lesz, ki kedvünk s akaratunk szerint térítgeti kegyelmetek útját.

— A'jjó. S ki vóna az?

— Ne pofázz — visította a vajda s olyan váratlanul, hogy megzökkent mindenki a szobában.

Andorássy felugrott s alázatosan mondta:

— Hallom nagyságos uram! Megyek Lippára — s félénken kérdezte. — S aztán?

— Mit aztán? — csattant fel Zápolya s szája széle újra reszketni kezdett. — Mit aztán?...

— Ha megszálltam a brandenburgit... utána hová?

— Ülj le fiam — mondta elmosolyodva a vajda. — Igy a! Ha jól mesterkedtél, néked adjuk Törcsvárát.

— Törcsvárát? — hökkent meg a kis úr. — A'nnem jó. Törcsvára Andorássy Márton bátyámé.

— Azé, akinek adom.

— Nem kő. Nékem Lippát...

Zápolya elvörösödött s az oldalához kapott, de övén nem lógott a tőr, letette már ebédkor. Elsápadt, reszketni kezdett és segélytkérőn nézett szét. Most meglátta... kétélű tőrét félig kiemelve tokjából, parancslesően állt Andorássy mögött Csíz Máté... Megnyugodott. Thurzó riadtan felállt. Jaksitsné behúzódott mély karosszékébe és onnan lesett ki hidegelős kíváncsisággal.

— Uram — dadogta Andorássy, — Törcsvára közel van.

— Hová közel? — kiáltotta Zápolya.

— Bátyámho. Törcsvárára ő vetett szemet.

— Majd elfordítjuk.

— A szemit? — mélyet szuszogott Andorássy, aztán halk rőhejjel s még halkabb szóval tudakolta: — Elfordítjuk a szemit, vagy a nyakát? — s mert Zápolya nem felelt, folytatta: — Legyék. Törcsvára szép s jó. S írás róla lesz?

— Van. Gróf urunk már megrajzoltatta.

ANDORÁSSY úgy kapta el a pergamentet, mint a kutya a koncot. Kiterítette maga elé, s rátenyerelt. A nevét kereste rajta. Irástudatlan volt, de neve képét úgy ismerte, mint a lova pofáját, vagy a mentéje sujtását. S már hetek óta ismerkedett Törcsvár írott képével is. Amikor meglátta a betűrengetegben Törcsvára nevének ismerős vonásait s a sorok alatt Zápolya

ismeretes farkasos pecsétjét: biccentett s mentéje belső zsebébe dugta az adománylevelet.

— Elmehet — szólt Zápolya a boldogságában elszótlanodott emberre. — Nékünk még szónk van Csíz hadnagy úrral, ki kegyelmeddel együtt megyen Dózsa úrhoz.

Zápolya arcára hirtelen torz vigyorgás ült ki. Elfonnyadt és vértelen lett hosszú képe. Andorássy eltátotta a száját a csudálkozástól és hátrakaparászott a gerincére. Úgy érezte: megszúrta valaki. De csak Csiz Máté állt mögötte lomhán, mozdulatlanul. Erre újra Zápolyára nézett, kurrogva felállt s nyöszörögve, mint a megrúgott kutya, kiment a szobából.

— Fiam, számolj csak főasszonyunknak és gróf urunknak: mire is oktattalak — parancsolta Zápolya lágy, kedveskedő hangon.

— Szemmel tartom Andorássy urat — kezdte dörmögve Csiz — S Lippán vagy Solymoson leszúrom.

Jaksitsné hirtelen elsikoltotta magát. Utána az asztalra könyökölt s vadul kacagni kezdett. Thurzó csittítani próbálta, de az asszony ellökte a kezét s elcsöndesedve, mohón, mosolyogva figyelt Csizre.

— Még mielőtt Lippára mennénk — mondta most a tőrös ember. — Lesből, Balogh Gábriel urat... — elhúzta a száját és csak kezével jelezte a szúrást.

Jaksitsné most újra nevetni kezdett, de már nem olyan vadul s közben helybenhagyólag ingatta a fejét.

— Ha sikerrel jár tőröd, tőlem száz aranyat kapsz — mondta Thurzó.

— Segít nékem a leshányásban Dózsa úr főlovásza: Gergely...

— Néki is... ötven aranyat adok — bólintott a gróf.

— Dózsa urat megőrzöm hívségben — folytatta Csiz a leckemondást.

— Melly Dózsát? — kérdezte Thurzó.

Zápolya kacagott és mutató ujjával intette hallgatásra szolgáját, akit most már kegyesen elbocsátott. Aztán Jaksitsnéhoz sétált.

— Thurzó urunk panaszlá, melly nagy ellensége néki ama Balogh Gábriel deákhadnagy. Münk meg, minden réligióknak és tudós eszeléseknek kedvelői, nem túrhetünk ilyen beste lelket országunkban — egészen az asszony elé állt. — Asszony-Asszonyom, Törcsvárát mundtuk. S meg is adjuk, miként óhajtotta.

— Miként Andorássynak? S utána?... — hunyorított s karjával a szúrást utánozta.

— Úgy jár: aki jùsst formál. Jussunk az országban csak nékünk van. De juttatunk másnak is.

— Királyi mód?

— Ha elhírelhetjük, melly gyönyörűségesen szép éccakát háltunk Nagylakon az uradalomért...

— És hozzá... én is híreljem... melly eszeveszetten jó volt nékem is ez a társalkodás? — nevetett az asszony.

Zápolya elsétált az ajtóhoz. Kiszólt valamit rácul az apród-

jáért, aki ura kardját, strucctollas fövegét s porszín, bokáig érő selyemtapintatú s hód prémmel szegett útiköpenyét hozta.

— Ha elhírelt nagylaki hálásunkból fiúgyermek születnék, Lippa s tíz jobbágy falu urává tesszük — mondta búcsúzónak a vajda, aztán meghajolt s kiment furcsa, asszonyos járással, egymás felé hajló térddel s szinte lábujjhegyen lépegetve.

S csak amikor már elhalt a távolodók zaja, állt fel gubbasztásából fázósan az asszony. Az ajtóban öreg dajkája prémes ködmönkével várta.

— Lelkem — mondta Jaksitsné a nénőnek. — Az asztalon a két gyertyatartó. Vesd ki az udvarra.

— Azt?... Azt a szépet?... Jézusom — hüledezett.

— Az udvarra. A pöcegödörbe. Aztán forró vízbe mosdózzék, ki csak hozzájuk ért. A szobában, mindent mi benne van, forró lúggal öntsetek le. A sátán járt itt — de mert a vén asszony nem mozdult, rákiabált. — Eriggy, küldd a lányokat. Aztán hálóházamba hozd Péterkét s Katikát.

Kinyitott egy ajtót. Az ajtó folyosóra nyíló fala símára gyalult s barnára festett tölgyfa volt, de belül bronz fedte. S pikkelyesre kivert bronz borította el a vastag falat is, föl. egészen a mennyezetig. Nagy terem volt ez a hálóház. A sarokban apró vastag bronzlábakon szerfelett széles s hosszú nyoszolya nyugodott. S fölötte brokátból készült baldachin. A padlót fényesre csiszolt színes fakockákkal rakta ki a mester. Helyenként virágokat formáltak az egymáshoz illesztett rajzos falapok. A falakat tájjal teleírt színes selyem pokrócok fedték.

Az ággyal szemközti sarokban csodálatos asztal állt. Egyetlen tömb fekete márványból verte ki a kőfejtő mester. Aranyos s veres erek lepték el a selymes csillogású márványt, amelynek tetejére kis bokrétát faragtak. A márványbokréta virágai között csövek bújtak meg. Ha a bokréta tövén elrejtett csapot félrefordították, a csőből bor csorgott. Minden csőből más és más fajta. Fönn a falat elborító selymek és színes szőttesek mögött vastag, zománcos kádakban állt a bor, amely ugyancsak rejtett csöveken át áramlott a bokrétába.

THURZÓ ajándékozta esztendőnek előtte Jaksitsnénak ezt a szép, Itáliában szerzett hálóházat. Azt beszélték akkoriban. hogy tízezer aranyába került a grófnak ez a ritka holmi. Azt is rebesgették, hogy Jaksits Péter nem bánta. inkább jóneven vette a deákos nagyúr legyeskedését az asszony körül. Kapzsi, gyarapító ember volt Jaksits s amióta megrútolták férfiasságában az erdélyi latorhajtók. hónapszám elkerülte Nagylakot. Temesi birtokain tanyázott s a marosmenti uradalmat az asszony gondjára hagyta. Meg is állta a helyét Csáky Kata. A környékbeli nemesek Csákyné Jaksits Péternek kezdték emlegetni az urát, aki csak most, a csanádi táborbaállás idején kezdte magát újra egész

embernek érezni. Attól, akinek kard van a kezében s ez a kard kétszáz jól megoktatott csatlós élén vezérkedik, nem kérik számon, ha nyergét egy maroknyi izomzattal kevesebb nyomja, mint másmilyen vitéznél.

Hálóházában Thurzó mellett állongálva mondta most Jaksitsné:

— Megmetszené Jaksits Péter ezt a nyavalyatörős vajdát, ha meghallaná, ha megmondanám néki, mily becstelen szavakkal környékezett.

— Nono: egy uradalomér örömmel siketül Jaksits Péter. Hát még ha azt a vagyont felséges úr adja!

Az asszony elpirult. Elnézett s el is lépett Thurzó mellől s így kérdezte szinte kiáltva:

— Felség? Ez? Ez az orozó, oroztató s beteg lator? Ez lesz Magyarország királya?

— Ez. De akkor megkötöm a kezét-lábát s elsőbbnek: a száját.

— Hamarabb megmetszeti ez kegyelmedet, mintsem gondolná.

— A farkasai ritka abrakon élnek: aranyon. S az arany nálam van. Odaszaladnak, ahová s mikor én intek nékik.

— S kegyelmed, ki húsz esztendeje Ambrus pappal lappang egy új világért... nem szégyelli?

— Katika, új világ nem bibliával, inkább vérben s kínban születik. Akár az ember. Ez a veszett Zápolya jó... éppen, hogy ez jó egy új világ teremtéséhez. Kiirtja egyszálig a sok magyarbéli kiskirályt.

— Ő? Nem is ő. Inkább kegyelmed... általa. Nem is hiszek kegyelmed sok szép regéiben. S az az Ambrus... ha ő hegyelmeddel lappangott, ő sem az, aki újvilágot teremt. Királyt teremt egy túrós nyavalyásból? Ez legyen az újvilág eljövendője?... — mereven szembenézte a grófot. — Az a szilaj... az a törcsvári be igazságot hirdetett, amikor kegyelmedről megmondta: kegyelmed oly jó gazda, hogy a barázdába leölt embert vettet, kiből aranykalász nő a kasza alá.

— Az ő várát s kastélyát kínálja Zápolya. Kínálja, mert gazdátlan.

— Meghalt? — kérdezte elfehéredve az asszony.

— Még nem... De már úgy számol véle Zápolya.

— Hol jár most a... az a törcsvári?

— A keresztesekhez vitt ágyút, lovashadat. Minden jószágát a kereszt alá rakta.

— Ő egészen csinál mindent... amit csinál. Néki a pénz... — legyintett s elhúzódott, messze a gróftól.

— Engem se csábított a pénz sose.

— Mer mindig volt teméntelen.

— Katika, csak néked szabad éngem szavakban így rútolni. Rád nem haragszok. Pedig má tíz esztendeje száműztél ebből a szép hálóházból... Katika. ha má idevetett a jósorsom, éjjel nagyon szeretnék itt...

— Hűséges szolgája eljövendő királyának kegyelmed! Helyette vetné belém Lippa urát? — a fejét rázta s ujjaival olyan mozdulatot tett, mintha bogarat

rázna le róluk. Aztán az ajtóhoz nyúlt. A nehéz bronzalkotmány olajozott rúgóra járt és zajtalanul. könnyen engedett az apró kezeknek. — Jösztök, lelkeim — szólt ki és kinyúlt két gyermeke után.

Könyvet tartott a kezében a két leckemondáshoz előkészült gyermek. Mint két kis rigó: sorban s aprón álltak itt, de szemük éretten s szomorúan nyílt hol anyjukra, hol Thurzóra.

— Máma nem tanulunk, lelkecskéim — mondta anyjuk. — Máma csak alszunk. Együtt mindhárman. Vetkőzni s feküdni... — s máris vezette őket a nyoszolya felé.

Thurzó meghajolt s kihátrált.

✦

Egy napon, a nagy vidámság közepette megjelent az ajtóban egy bárányborruhás férfi alakja. Jó csizmában és derékszíjjal testéhez szorított szürke ingben. Örömkiáltásokkal fogadták. Az első pillanatban nem értettem meg, hogy ez Tolsztoj. Semmiféle fénykép, semmiféle festmény nem tudja visszaadni azt az élő arc keltette benyomást. Hogyan is lehetne vászonra vagy papírra rögzíteni Tolsztoj szemeit? Hol éles és átható, hol szelíd és derűs volt a tekintete. Amikor Tolsztoj valakit megnézett, mozdulatlanná, elgondolkodóvá vált. Behatolt a lelke mélyébe és felszívni látszott minden jót vagy rosszat, amit ott talált. Szeme ezekben a pillanatokban szemöldöke mélyére húzódott, mint felhő mögé a nap. Amikor viszont gyermekien felelgetett a tréfálkozásokra, arcát bájos mosoly világította meg. Felviduló szeme előbukott vastag szemöldöke mögül és fényesen ragyogott. Mihelyt valaki mondott volamit, Tolsztoj járt elől a lelkesedésben. Fiatalosan közlékeny, beszédes lett és szemében a lángész szikrái ragyogtak. Ezen az estén, amikor először találkoztam vele, kedves, gyöngéd és nyugodt volt; barátságos és jóságos aggastyán. Megjelenésekor a gyerekek felugrottak helyükről és köréje siettek. Valamennyit ismerte vezeték- és keresztnevén. Otthoni életüket firtatta kérdéseivel, amelyeket mi nem értettünk meg. Minket is bemutattak neki. Kezünket sokáig tartotta tenyerében és rajtunk nyugtatta tekintetét. Ugy éreztem, mintha golyó járt volna át. Ez a váratlan találkozás valósággal megdermesztett. Már nem is tudtam, mi történik bennem és körülöttem. Az ember nem is csodálkozhat ezen, ha tudja, mit jelentett a számunkra Leo Nikolajevics Tolsztoj.

Konstantin Sztaniszlavszki: Életem